

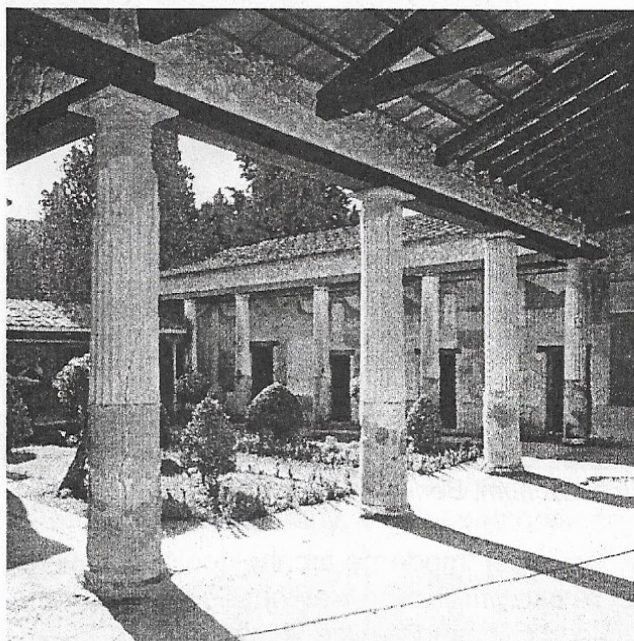
Doc. Ing. arch. Ivan Petelen, PhD.
Ing. arch. Michal C. Hronský, PhD.
Prof. PhDr. Ľudovít Petránsky, DrSc.

DIZAJN V ARCHITEKTÚRE alebo ARCHITEKTONICKÝ DIZAJN

(Kľúčové slová: *architektonický dizajn, tvorba prostredia, kultúrny kontext, kultúra prostredia, interiérový dizajn, architektúra interiéru, vnútorná architektúra, vnútorné prostredie, dizajn prvkov interiéru, dizajn prostredia, priemyselný dizajn*)

Vzťah **architektúry** a **dizajnu** prechádza v posledných rokoch zásadne novými kvalitatívnymi premenami. Mnohotvárne uplatnenie dizajnu v architektúre sa odráža i v rôznom používaní tohto pojmu, jeho významových posunoch a labilnostiach i neustálom vyhaňovaní špecifických črt jeho pôsobnosti. Tieto otázky patria k najzložitejším - a doteraz neuzavretým - problémom. Mení sa nielen obsah, rozsah a charakter ich pôsobnosti, ale aj uhol a množstvo pohľadov na formulovanie charakteristickej podstaty architektonického navrhovania, či uplatnenia dizajnu v architektúre. Jednoznačná definícia dodnes neexistuje. Slovo dizajn má často pre rôznych ľudí i rôzny význam. Vyplýva to i z faktu, že tento výtvarno-technický prejav v narastajúcom trende prechádza dynamickým vývojom a predbieha každý pokus o jednoznačné vymedzenie definície. Mnoho nejasností vyplýva i zo skutočnosti, že pojem dizajn sa často používa v odbornej i bežnej reči ako synonymum termínu priemyselný dizajn a naopak. (Podľa Petránsky, Ľ.: Nepublikovaná štúdia - Architektonický dizajn, 2003)

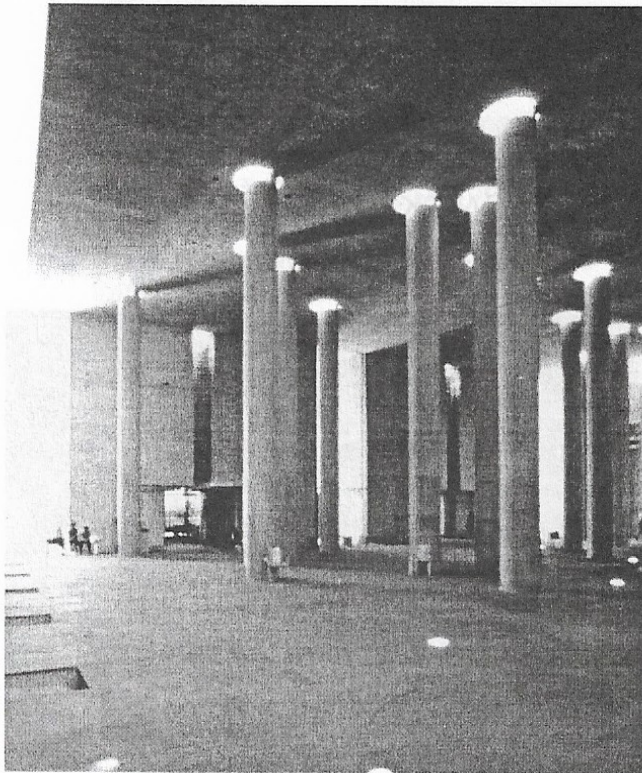
Súčasný systém delenia študijných (vysokoškolských) odborov v Európe (International Standard Classification of Education **ISCED** – medzinárodná sústava študijných odborov) a adaptovanie našej štruktúry odborov do vzájomnej príbuznej podoby nás núti zamýšľať sa nad jeho presnejšou, jasnejšou formuláciou a pokúsiť sa jednoznačne zaradiť tie „naše“ budúce študijné programy do správnej kolónky. Ministerstvo školstva SR dňom 15. 3. 2003 oficiálne slovenskú verziu študijných

Dom s Venušou, Pompeje, 79 pr. n. l.

odborov, pripravenú expertmi aj z pôdy našej univerzity. Aj keď je zdanlivo všetko už jasné, nové študijné odbory nám núkajú predsa len niekoľko zásadných možností. Kladieme si otázku - je možné Dizajn v architektúre (a jeho ďalšie významové formulácie uvedené ako kľúčové slová) chápať ako súčasť odboru dizajn - 2.2.6, alebo nového odboru architektonická tvorba - 2.2.7 (VŠVU), alebo odboru architektúra a urbanizmus - 5.1.1? Ktorá odpoveď je tá správna? Pokúsme sa objasniť úvodom čiastkové formulácie.

Význam slova **dizajn** (angl. design) má mnoho podôb a možno povedať, že žiadna z definícií nie je vyčerpávajúca. Jedna z nich je napr. citát zo slovníka cudzích slov – „interdisciplinárny odbor zaoberajúci sa vzťahmi človeka a spoločnosti voči technickému dielu, ale tiež aj priemyselné výtvarníctvo – priemyselné návrhárstvo“. (Šalingová, M. – Maníková, Z.: Slovník cudzích slov, SPN 1979, Bratislava). Samotný termín v priebehu svojej histórie je neustále spresňovaný a interpretovaný z rozličných pozícií. Le Corbusier ho chápal ako "architektúru predmetov" a Walter Gropius

Krematórium, Berlín-Treptow (A. Schultes, 1999)

v ňom videl "moderné architektonické umenie, ktoré ako prirodzená vlastnosť človeka, by malo byť všezahŕňajúce vo svojej sfére". Bohumil Markalous ho nazýval "hromadnou

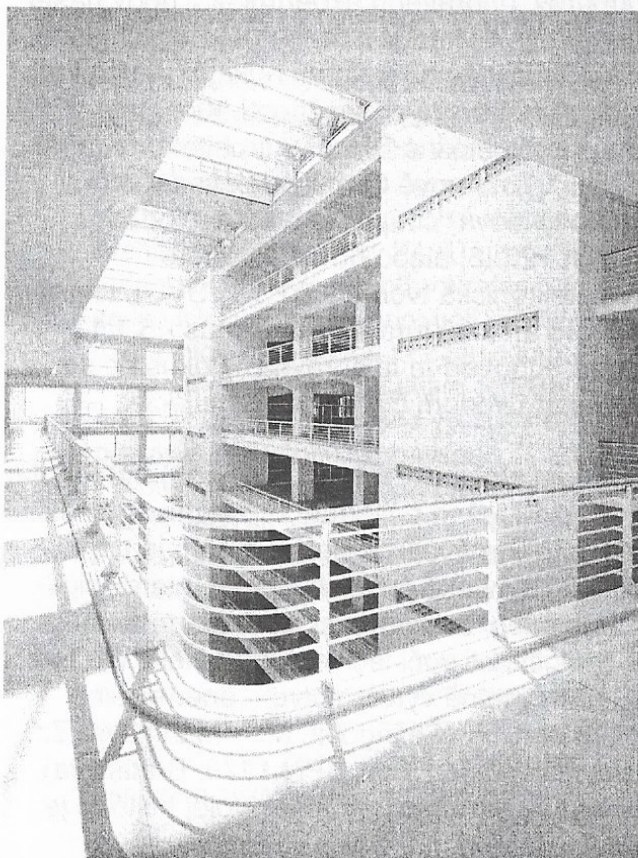
výrobou kvalitných ušľachtilých vecí". Situáciu však komplikuje viacvýznamovosť termínu tvorivého procesu pre rozličné sféry činnosti človeka a najmä spätný preklad týchto činností do jazyka pôvodného významu – angličtiny. Pojem dizajn je používaný v architektúre v niekoľkých významoch. (Petránsky, L.: Nepublikovaná štúdia - Architektonický dizajn, 2003)

I. Svojou podstatou vyjadruje činnosti bytostne blízke architektonickému procesu. Mnoho nám o tom hovorí aj samotná história a etymológia pojmu. Slovo dizajn (design) má svoj pôvod v latinskom slovese *designo, designare*, s významom označovať, vyobrazovať, zvoliť na ďalšie obdobie, poriadat', vystrájať. Z latinčiny ho prevzala angličtina, kde podľa významovej štruktúry predstavuje rôzne činnosti a ich výsledky.

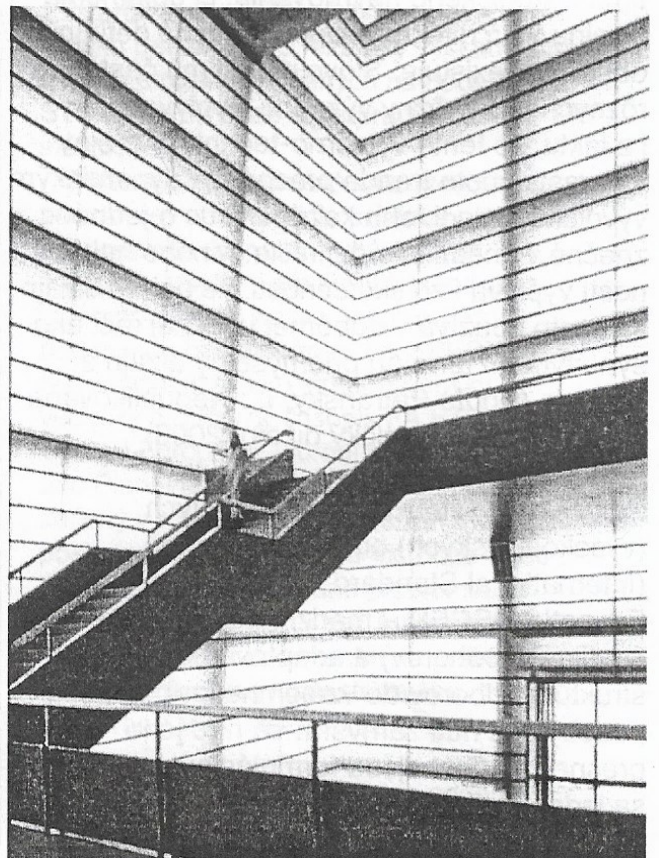
Typologicky by sme mohli jednotlivé významy v angličtine zhrnúť do týchto okruhov:

A/ Forma, konštrukcia, plán, podoba, predloha, rozvrh, schéma, strih, úprava, vzhľad, zámer, vzorka, vzor, vzorec.

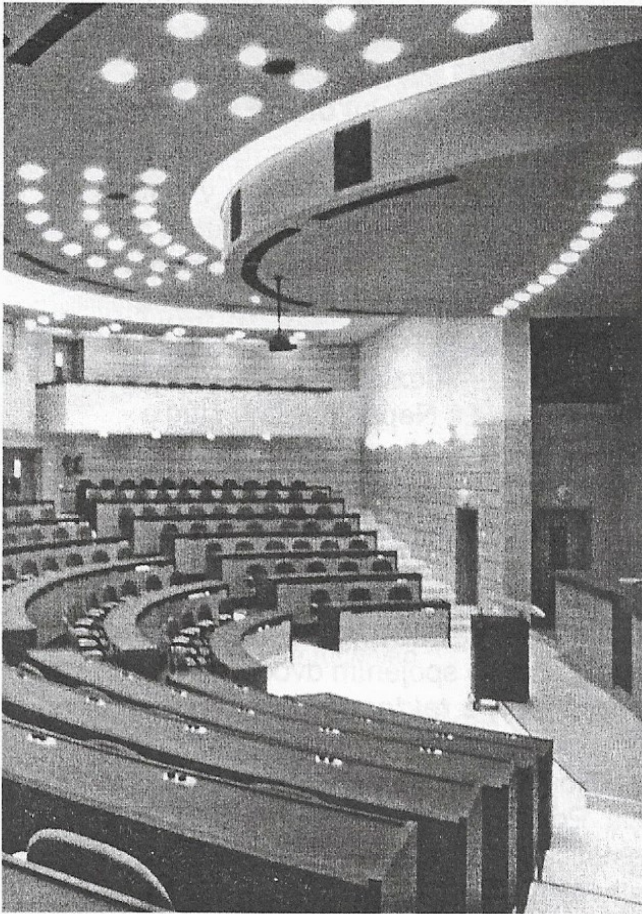
B/ Ilustrácia, kompozícia, kresba, návrh, objekt, obraz, plán, projekt, tvar, výkres.

NG Praha, Veletržní palác, (O. Tyl, J. Fuchs, 1925, rekonštrukcia M. Masák, J. Eisler, E. Přikryl a kol., 1995)

Kultúrne a kongresové centrum, San Sebastian, Španielsko, J. R. Moneo, 1999

Usporiadany vnútorný priestor – Krajský úrad, kongresová sála, Banská Bystrica (I. Petelen, M. Hronský, P. Daniel, J. Chrobák, 1998)

C/ Cieľ, koncepcia, poňatie, predstava, úmysel, úprava, vynález.

Anglické slovo **design** zahrňuje v sebe tak význam francúzskeho **dessin** (kresba, výkres, plán) ako aj **dessein** (úmysel, zámer). Takto sa pomerne výstižne zhoduje s vyjadrením činnosti spočívajúcej v tvorbe architektonických diel, ich stanovení formálnych, koncepčných i úžitkových fáz, ktoré určujú jeho vznik a pôsobenie. Avšak termín sa dnes používa aj na zovšeobecnené pomenovanie pre návrh a výsledky formovania výrobkov, ktoré majú zjednocovať funkčnú účelnosť a estetický vzhľad. Zdôrazňuje sa však najmä vonkajšia stránka určitého objektu bez hlbšieho skúmania jeho štrukturálnych vlastností.

Axel von Saldern vo svojej historickej práci poukazuje na to, že na konci šestnásteho storočia sa v Taliansku používali pojmy **disegno interno** (koncept plánovaného umeleckého diela) a **disegno esterno** (vytvorené dielo). Je to obdobie, keď sa v tejto krajine zásadne zmenilo nazeranie na kresbu, pri-

nieslo jej nové uznanie a na pôde Accademia del Disegno (Florenca) či Accademia di S. Luca (Rím) sa viedli významné diskusie o jej význame. **Disegno** je podnes v slovníkoch interpretované v zmysle kresby, ale aj náčrtu a vzorku. **Disegno** znamená však aj design – teda dizajn.

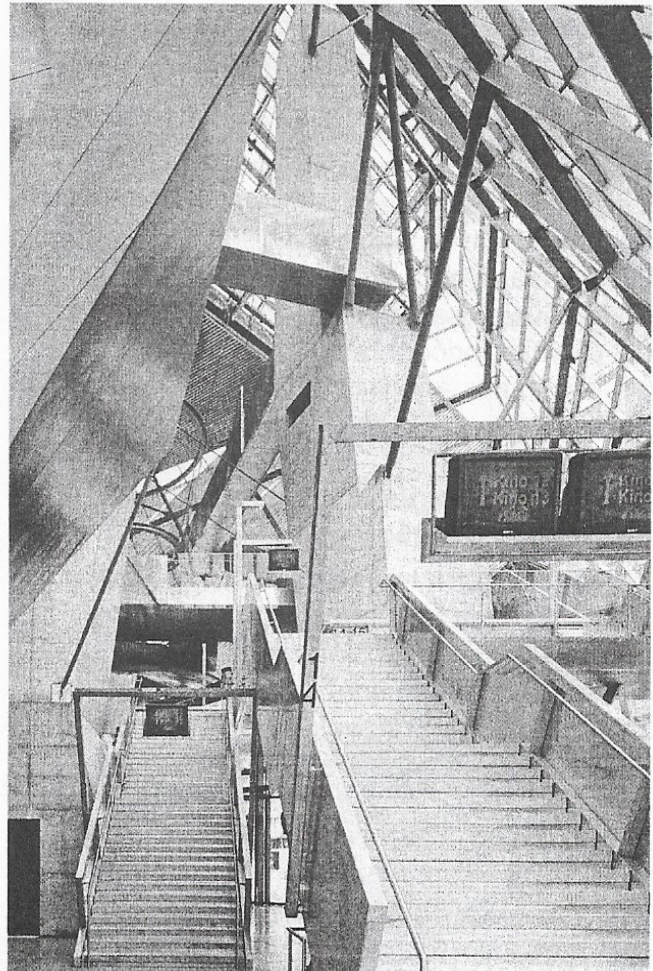
(Citované podľa: Burdek, E.B.: Design, Geschichte, Theorie und Praxis der Produktgestaltung. Du Mont Buchverlag. Köln 1991)

Oxford English Dictionary z roku 1588 zrejme rešpektuje túto tradíciu a prvý raz prináša nasledujúce vysvetlenie, kde sa design chápe ako :

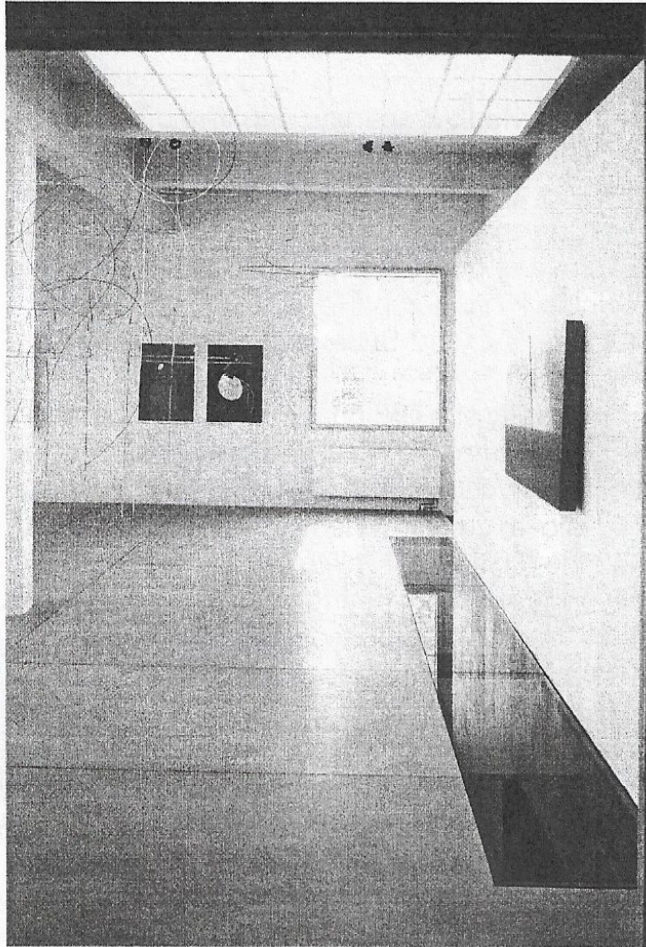
A/ Človekom vymyslený plán alebo schéma niečoho, čo sa má realizovať.

B/ Prvý kreslený náčrtok umeleckého diela alebo objektu úžitkového umenia, ktorý je záväzný pre ich realizáciu.

Už v týchto formuláciách sa objavuje mnoho podstatných určení tejto oblasti tvorivej aktivity. Predovšetkým je vyjadrený základný prvok dizajnu, ktorým je predpoklad, že návrh bude v ďalšej fáze realizovaný. V priebehu dejín sa

Zdanlivo chaotický vnútorný priestor – UFA Palast, Drážďany (Coop Himmelb(l)au, 1999)

Okno, výrazný architektonický prvok v interiéri

realizačná časť mení podľa technických možností. Táto prvá koncepcia chápe dizajn v širšom význame ako výtvarné, alebo architektonické navrhovanie a projektovanie všetkých výtvarných a architektonických objektov, podieľajúcich sa na tvorbe životného prostredia človeka, pričom realizácia návrhu vôbec nie je podmienená jeho priemyselným spracovaním.

II. Vysvetľovanie dizajnu a jeho význam pri tvorbe životného prostredia.

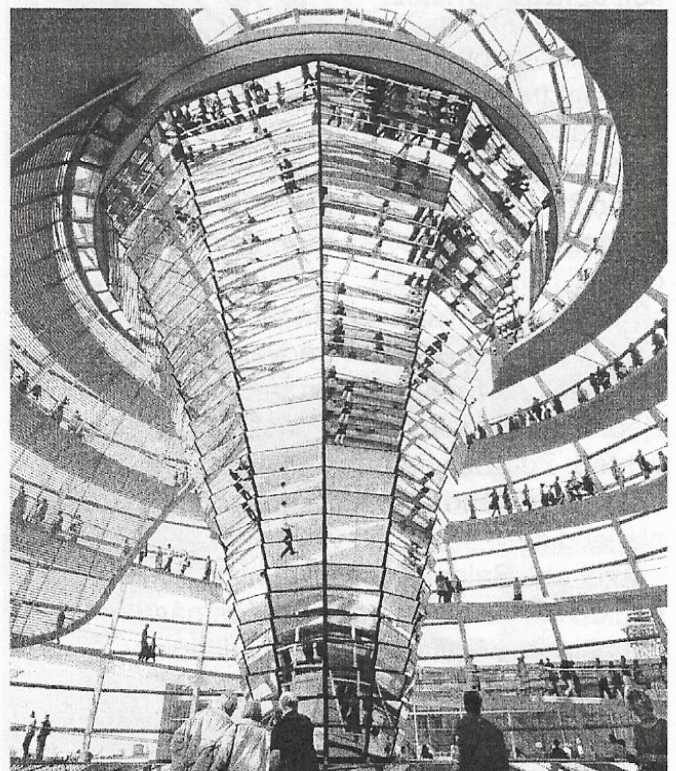
Napriek pozoruhodnej formulácii zo 16. storočia si pod pojmom dizajn ľudia stále predstavujú rozličné činnosti. "Dizajn je disciplína, ktorá sa snaží harmonizovať životné prostredie človeka, od navrhovania tvarov predmetov bežnej spotreby až po projekty veľkých územných celkov (urbanizmus)". /Encyklopédia estetiky/. Táto formulácia ho interpretuje v zúženom význame ako navrhovanie produktov pre sériovú priemyselnú výrobu. Rozhodujúcimi znakmi sú tu interaktívnosť, priemyselné spracovanie, široké série s identickými jedincami. Stotož-

ňuje sa tu najmä so strojárskymi výrobkami alebo širokou škálou spotrebného priemyslu.

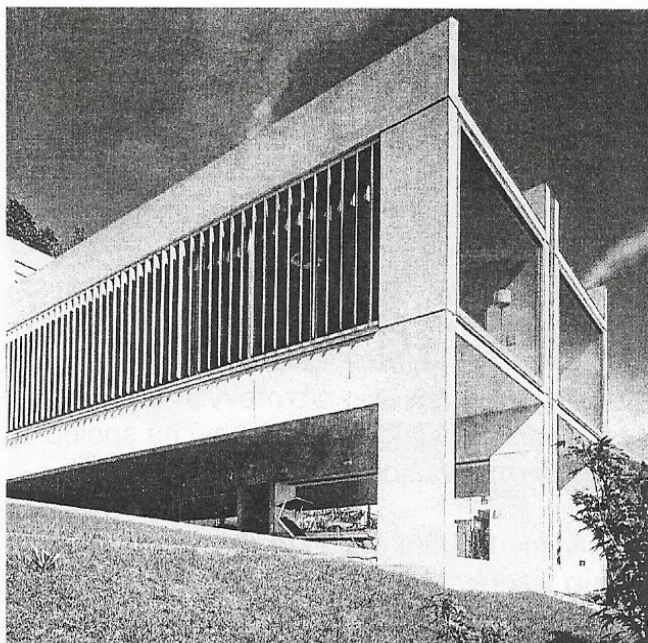
III. Architektonický dizajn a priemyselný dizajn.

Táto formulácia chápe dizajn v zmysle konceptu, zámeru, myšlienky, ktoré nie sú podmienené ani priemyselným spracovaním ani priamym podieľaním sa na tvorbe životného prostredia človeka. Uskutočnenie idey sa tu nahradzuje ideou uskutočnenia. (Petránsky, L.: Nepublikovaná štúdia - Architektonický dizajn, 2003) Pre bližšie objasnenie viď tiež Špaček, R.: K pojmu architektonický dizajn, in: ALFA STU, 4/02.

Architektúra (angl. architecture) je označenie pre stavebné umenie, má pôvod v gréčtine a vzniklo spojením dvoch slov *archi* (prvý, počiatočný) a *tekton* (tesár). Podľa zaužívaných technických formulácií i umenovedných zvyklostí, je to umelecko-technická špecializácia. Podľa slovníka cudzích slov je to „umenie esteticky a účelne navrhovať budovy, objekty, stavby a ich celé súbory, ďalej pamätníky a rôzne architektonické doplnky pre životné a estetické potreby jednotlivca alebo spoločnosti, alebo stavebné diela, stavby, budovy, objekty a pod.“ (Šalingová, M. – Maníková, Z.: Slovník cudzích slov, SPN 1979, Bratislava)

Reichstag, Berlín, parlament (N. Foster, 1999)

Exteriérová protislnečná technika

Architektúra bola v najstaršej tradícii vývoja civilizácie považovaná za umeleckú disciplínu, pre svoje syntetizujúce funkcie a vzhľadom na vytváranie komplexného architektonicko-výtvarného priestoru bola považovaná aj za „matku umení“. (Čarný, L. - Mudrončík, M. - Vaško, I.: 2.2.7 Architektonická tvorba, obsah študijného odboru, spracované pre MŠ SR, 2003). V chápaní odbornosti architekta zahŕňa v sebe však oveľa viac axiómov, podstatne viac špecifických činností tvorcu a najmä výsledkov jeho profesionálnej činnosti. Architekt je „navrhovateľ“, autor konštrukčných a umeleckých plánov stavby, úpravy miest, vnútorného zariade-

nia a pod.“ (Šalingová, M. – Maníková, Z.: Slovník cudzích slov, SPN 1979, Bratislava)

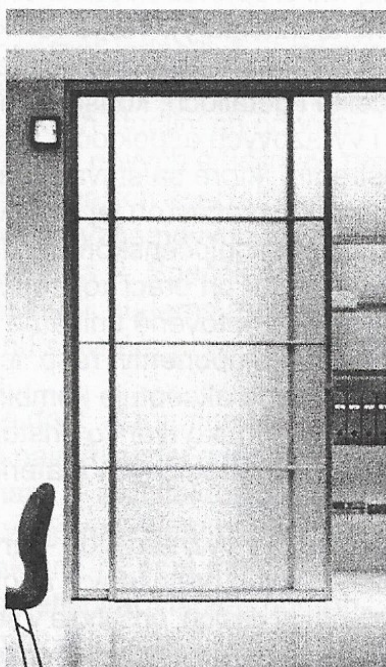
1. ARCHITEKTONICKÝ DIZAJN, alebo DIZAJN V ARCHITEKTÚRE

Čo je to vlastne **architektonický dizajn**?

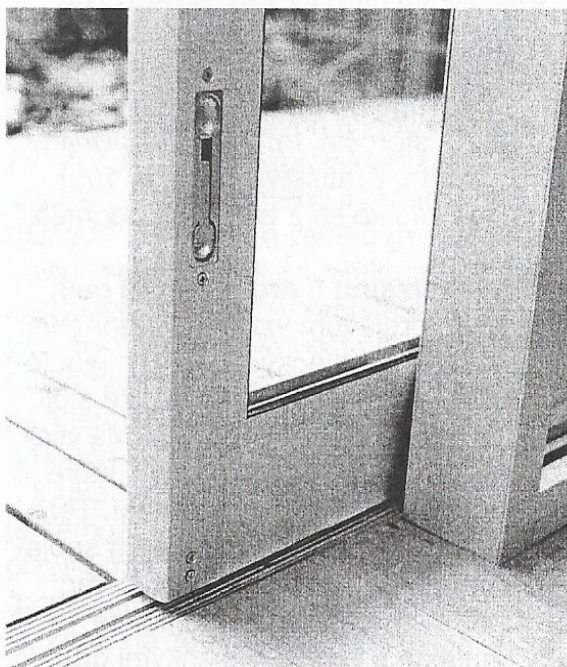
Je to architektúra, architektonická tvorba (ako vysvetľuje vo svojom príspevku v ALFA 4/2002 R.Špaček), je to dizajn? Nie je to len nepresne vyjadrený, významovo vyšší (existuje vôbec vyšší a nižší?) podiel výtvarnej zložky v architektonickej tvorbe? Zrejme podobné úvahy viedli aj expertov ministerstva a spracovateľov nového študijného odboru v nomenklatúre MŠ SR pod číslom 2.2.7 Architektonická tvorba (VŠVU). Takáto formulácia nie je použitá ani v Medzinárodnej štandardnej klasifikácii vzdelávania ISCED.

(V medzinárodnom systéme delenia vzdelávacích odborov sú určité nejasnosti – zdvojenia veľmi podobných odborov pod „strešným“ 214 DESIGN ako napr. Design of industrial products a Industrial design, alebo Costume design a Fashion design. Sem sú tiež zaradené aj tri veľmi príbuzné pododbornosti – Interior design a Interior decorating ale aj Interior architecture. Building design (stavebný dizajn) je zase z odboru – design - presunutý do odboru 581 ARCHITECTURE AND TOWN PLANING a Interior architecture je premiestnená do 214 DESIGN.)

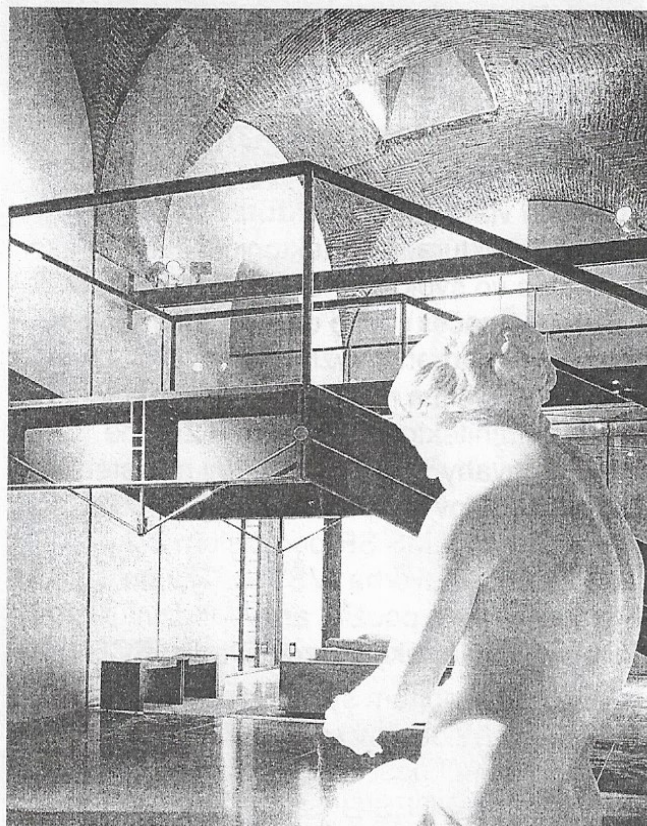
Zámer stavať prefabrikované domy (napr. pokusy T. A. Edisona), využívanie stavebných

Presklené posuvné dvere v ráme

Detail posuvného krídla dverí

Muzeálna expozícia – Chiado Museum, Lisabon,
J. M. Wilmont

postupov spojených s priemyselnou výrobou (napr. F.L.Wright) sú už na začiatku 20. storočia veľmi podobné úsiliu navrhovať predmety dennej spotreby, ktoré budú v širokých sériách priemyselne vyrobené. Okrem iných napr. M. van der Rohe zastával úplnú industrializáciu všetkých sfér architektonickej tvorby: "V industrializácii vidím ústredný problém staviteľstva našich čias. Ak sa nám podarí doviest' túto industrializáciu do konca, ľahko vyriešime sociálne, technické, ekonomické, ba i umelecké problémy" (Citované podľa: Kultermann, U.: Architektúra 20. storočia. In: Pijoan, J.: Dejiny umenia/10, Tatran, Bratislava 1986, s. 198). Ako vieme, nie všetko sa z tejto idey podarilo naplniť...

Problematika **dizajnu v architektúre** patrí k najtypickejším prejavom vzťahov, prelínania sa i ovplyvňovania umeleckých druhov minulého storočia. Dovoľme si konštatovať, že stojí na najvyššom mieste takejto pyramídy. Má však niekoľko kvalitatívne rozličných úrovní, ktoré je nutné mať na zreteli pri jej posudzovaní. Termín vyjadruje novú kvalitu pojmu **dizajn** spojenú s možnosťami **architektonickej tvorby**, ktorá sa v tomto smere vyvíjala od konca 19. storočia v kontakte s inými umeleckými druhmi, ako aj vedou, technikou a priemyselnou

výrobou. Má svoj špecifický obsah, rozsah a charakter pôsobnosti. Je určite zaujímavé, že tak vývoj architektúry ako aj dizajnu je v 20. storočí charakterizovaný i smerovými konceptmi, či tendenciami, ktorých východiská sú veľmi príbuzné. Máme na mysli secesiu, kubizmus, konštruktivizmus, funkcionalizmus, minimalizmus, Hig-Tech, Trans-High-Tech, brutalizmus, postmoderna, modifikovaný historizmus či iné retrospektívne návraty, dekonštruktivizmus atď. V mnohých týchto názorových konceptoch sa dizajn a architektúra stretávajú na spoločnej platforme, vzájomne sa inšpirujú i prelínajú.

Pri vymedzovaní pojmu **architektonický dizajn** vládne značná nejasnosť, podmienená okrem iného skutočnosťou, že pod pojmom architektonický dizajn sa často rozumie plán, projekt architektonického diela, čo vychádza z etymológie termínu ale v skutočnosti ide o využitie niektorých dizajnerských postupov a metód v organickej symbióze s architektúrou. (Petránsky, Ľ.: Nepublikovaná štúdia – Architektonický dizajn, 2003).

Architektonický dizajn má prierezovú polohu. V takomto chápaní sa nedotýka len komplexného funkčného, konštrukčného a formového návrhu ale aj detailov architektonického diela. Vstupuje do procesu tvorby od návrhu základného nosného konštrukčného skeletu a jeho tvarovania, cez formovanie výplňových prvkov (často priemyselne zhotovených) až po návrh detailov, povrchov, farebného riešenia atď." (Finka, M.: Z doteraz nepublikovanej práce z teórie architektúry). Takto vzniká (zdanlivo) nová, charakteristická vlastnosť architektúry, v jej celku i detailoch, konštrukčných, technických i výrazových aspektoch, v symbióze s prostredím, ktoré sa stáva organickou či anorganickou súčasťou jej celkového pôsobenia v určitom spoločenskom a kultúrnom kontexte. Autor pri práci koncepcne využíva priemyselne zhotovené unikátne či sériové dizajnerske komponenty, resp. ich sám navrhuje, alebo akceptuje kombináciu týchto možností. Rovnako tvorivo pristupuje aj k zúžitkovaniu netradičných materiálov a nových technológií.

Etymologický význam slov – **architektonický dizajn**, volne preložený z anglického jazyka – architectural design, obsahuje v sebe významovo mnoho z tvorivej činnosti architekta. V spojení s významom slova – dizajn – navrhovanie

Nová reštaurácia v Seagram Building, New York – príklad vloženého interiéru (Diller, Scofidio)

však už naznačená slovná kompozícia nadobúda ďalšie rozmery. Architektonické navrhovanie je vlastne architektonická tvorba.

V systéme približovania sa k okolitému cudzojazyčnému svetu i v slovných zvratoch, je potreba „urobiť v probléme jasno“, dostatočne naliehavá. Ujasnenie tohto problému je veľmi aktuálne a potrebné aj z hľadiska súčasnej snahy prevziať jednotlivé, jazykovo príbuzné významové kategórie EÚ, aj v štruktúre vysokoškolských študijných odborov a najmä pri príprave nových študijných programov „bývalých“ našich špecializácií. Podobnejší rozbor významových formulácií tohto pojmu rozoberá R. Špaček a tak sa v tejto odbornej štúdii budeme ďalej venovať zdanlivo novému slovnému zvratu – **dizajn v architektúre**.

Keďže vidíme dosť významné rozdiely v presnejšej (a najmä jasnej a jednoznačnej) formulácii významu - architektonický dizajn, zámenou slov vo formulovaní problému – dizajn v architektúre, by sme mohli jednoznačnejšie konkretizovať viacero podrobnejších významov pre tvorivú komplexnosť architektonického procesu.

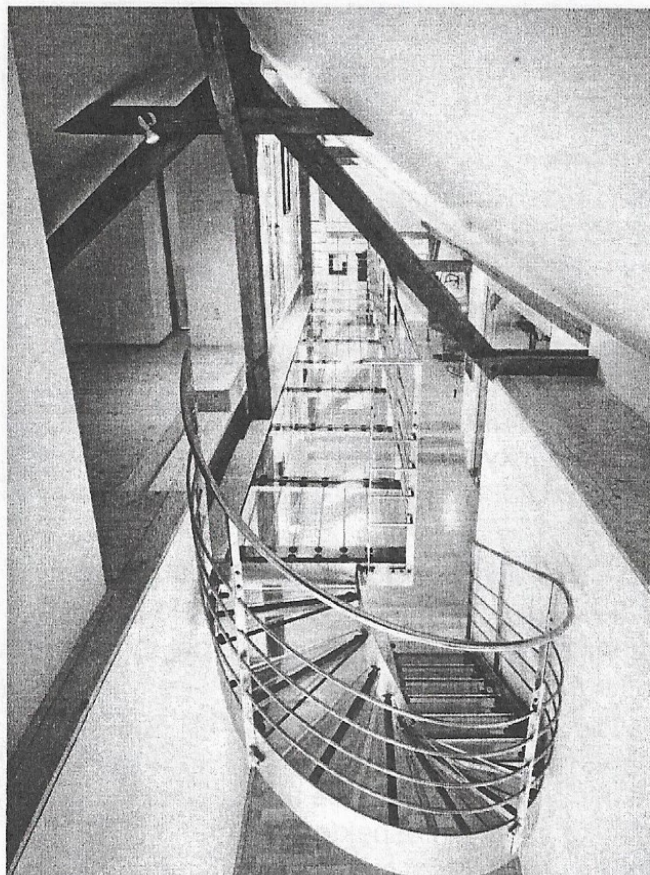
2. VZŤAH MEDZI ARCHITEKTÚROU, INTERIÉROM A DIZAJNOM, TVORBA PROSTREDIA.

„Človek si prispôsobuje svoje životné prostredie upravovaním prírodného prostredia predovšetkým pomocou stavebných architektonických diel, ktorými sa spravidla vždy vytvárajú **vnútorné priestory**. Upravený vnútorný priestor, vybavený zariadeniami predmetmi, logicky usporiadaný pre daný účel, označujeme pojmom **interiér**.“ (Šaling, S., Laca, C.: Stavebnícky náučný slovník, architektúra a typológia, 2.časť, s.1035, SVTL, Bratislava 1966)

Veci, ktorými je človek v dennom živote obklopený, obsahujú racionálne, ale aj emocionálne prvky, charakteristické pre jeho vlastníka a sú zároveň dôležitými kategóriami, ovplyvňujúcimi **tvorbu prostredia**, v ktorom človek denne existuje. Dizajnerský prejav, akokoľvek racionálny ale aj emocionálny, sa dotýka všetkých aspektov životného prostredia. Základným cieľom a poslaním dizajnu je súlad vo vzťahoch človeka a prírody, pričom prostriedkami na dosiahnutie tohto cieľa sú najmä technika a technológia.

Ustálená prax vzájomného pôsobenia architektúry, interiéru a dizajnu, chápe prostredie ako vnútorne podmienený predmetovo-priestorový celok, ako fenomén čisto hmotný a fyzický. Tento tradičný prístup sa obyčajne považuje za vyslovene profesionálny, pri bližšom pohľade sa však ukazuje ako čisto mechanický a formálny. Veci zaplňujúce priestor sú nekonečne pestré, rovnako ako je rozmanité technické vybavenie, zariadenie, či výzdoba budov i celých miest, ulíc a námestí. (Havaš, P. a kol.: Architektonizácia, estetizácia a humanizácia uličného interiéru CMZ, VÚ 06/1991 – I.G/A) To všetko (a ešte mnoho iného) tvorí spolu s architektúrou súčasť životného prostredia. Architektúra je v spojení prakticky so všetkými ostatnými prvkami environmentálneho prostredia a k najbližším partnerom architektúry patrí (popri ostatných druhoch umenia) nepochybne práve dizajn.

Z uvedeného vyplýva, že v **tvorbe priestoru** je nemožné viesť presnú hraničnú čiaru medzi dizajnom a architektúrou. Ani tvrdenie, že architektúra formuje priestor a dizajn predmety, ktoré ho zaplňujú, nevysvetľuje, v čom tkvie špecifickosť týchto dvoch oblastí tvorby.

Otvorený priestor mezonetového podkrovného bytu

Priestor a predmety v ňom nie sú žiadne izolované fenomény. Štruktúra priestoru je často určovaná komplexom predmetov. Zároveň však samozrejme platí, že architektúra nerieši len priestorové úlohy a objekty dizajnu zďaleka nemusia fungovať len v architektonickom alebo interiérovom prostredí. (Petelen, I.: Interiérový dizajn, In: Zborník medzinárodného sympózia – Nábytok 2002, DF TU Zvolen).

Vzťah dizajnu k technike je v mnohom podobný vzťahu architektúry k stavebníctvu. To znamená, že v spoločných zdrojoch sa prejavuje i vnútorná jednota cieľov. Keďže sa dizajn už osamostatnil umelecky i organizačne, je veľmi dôležité rozvíjať možnosti vzájomnej súčinnosti s architektúrou a umením.

3. KULTÚRNE KONTEXTY, KULTÚRA PROSTREDIA

Vzájomné organické pôsobenie architektúry a dizajnu je vlastne nevyhnutné. Nakoniec, presvedčame sa o tom na všetkých úrovniach projektovania, počínajúc napr. súborom predmetov na vybavenie domácností a končiac najvyššou formou kolektívnej existencie – mestom, vrátane jeho hmotného vybavenia,

či vizuálnej komunikácie. Je preto logické, že autor (architekt a dizajnér) by mal uvažovať v celých predmetovo-priestorových komplexoch a chápať, že tvar a rozmery architektonického priestoru sú do značnej miery určené základným súborom predmetov, vybavenia a jeho vnútorného využitia. Dizajn potom môžeme skúmať aj ako sústavu neverbálnej komunikácie, ktorá sa aktívne podieľa na semiotizácii (a aj humanizácii) nášho životného prostredia, s ktorým vedieme dialóg. To znamená, že dizajnér, interiérista, architekt uloží najrozličnejšie (nielen praktické) funkcie produktu do systému znakov tak, aby im vedel potenciálny užívateľ aj interpret porozumieť.

Predmety k nám nehovoria len o tom, akou technológiou vznikli a akému praktickému účelu majú slúžiť. Približujú nám **kultúrny kontext** svojho zrodu i génia loci. Zároveň prinášajú obraz o budúcom užívateľovi: o jeho životnom štýle, jeho príslušnosti k určitej sociálnej vrstve, o jeho názoroch na kultúrne hodnoty, na **kultúru prostredia**. /Petránsky, L.: Kontext a forma, nepublikovaná práca

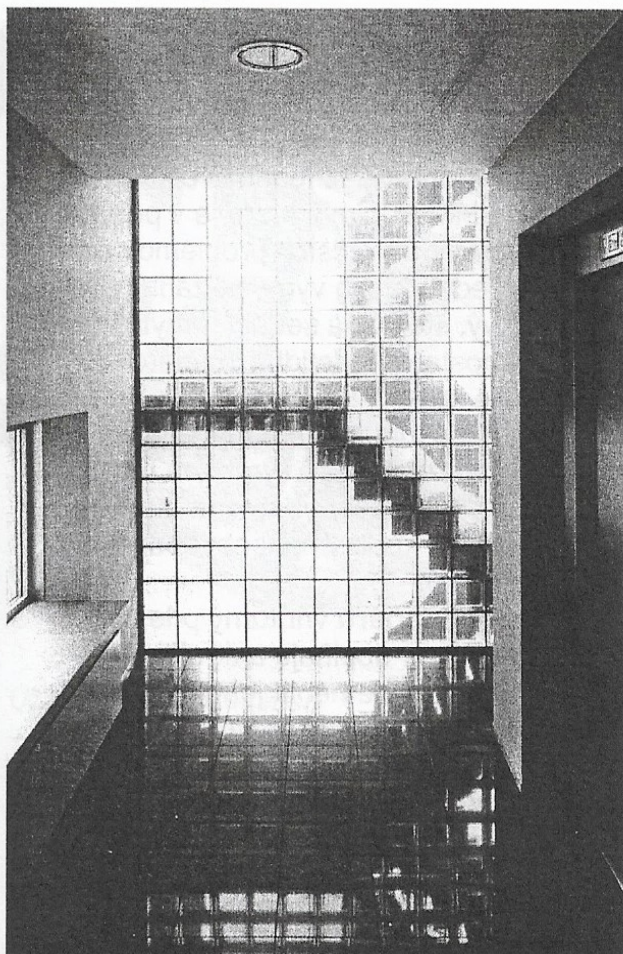
4. VZÁJOMNÉ VZŤAHY A VZORY

Vo vzťahu architektúry a dizajnu je však aj určitá nevyváženosť. Celkom objektívne možno konštatovať (história i súčasnosť nám dáva za pravdu), že z architektúry vyšlo viac vplyvov na dizajn ako naopak. Je tiež bežné, že architekti obsadzovali a obsadzujú pracovné miesta dizajnérov, čo sa označuje ako „pirátstvo“ v oblasti povolania. Toto zasahovanie do profesie má však vo všeobecnosti pozitívny dopad. Výstižným potvrdením vyššie načrtnutých myšlienok je aj mimoriadne pôsobivý vzťah dizajnu a architektúry, ktorý patrí k najcharakteristickejším črtám vo vývoji moderného umenia.

Nie náhodou prví dizajnéri v našom storočí boli predovšetkým architekti. F. L. Wright, Le Corbusier, W. Gropius, M. van der Rohe i ďalší veľmi výrazne a programovo zasiahli do formovania tohoto syntetizujúceho procesu. Medzi nich isto patria aj Ch. a R. Eames, neskôr tiež N. Foster, R. Rogers, R. Piano, G. Behnisch, J. Nouvel, S. Calatrava ale aj E. Jiříčková, B. Šípek, F. O. Gehry, D. Liebeskind, Z. Hadíd a isto i ďalší architekti.

Existuje však ešte jedna oblasť, ktorá má priamy súvis na sledované pojmy (architektúra-interiér-dizajn) – výtvarné umenie v kon-

Sklobetónová stena, využitie transparentného materiálu

texte architektúry. V zmysle dizajnerskom, a tiež v zmysle voľného výtvarného umenia, uplatňovaného v interiéri i v exteriéri. V dizajnerskom v tom prípade, ak považujeme originálne, ale i komerčné – niekedy až kultové, dizajnerske objekty za istý druh umenia. Tak ako sú kultové filmy vnímané najmä cez ich "hviezdnych" predstaviteľov, či tvorcov, tak i dizajnersky produkt, ak je dielom všeobecne známeho (a často i nemenej slávneho) tvorcu, stáva sa hitom na trhu a neraz i predmetom zberateľskej vášne. Z hľadiska vnútorných priestorov je zase prítomnosť produktov voľného výtvarného umenia (plošného i trojdimenzionálneho) neodmysliteľnou podmienkou pre komplexné poňatie interiéru a je zároveň akýmsi dopovedaním tvorcu tohoto priestoru. Niekde uprostred sa potom nachádzajú výsledné produkty výtvarno-úžitkového umenia – v rozsahu od grafického dizajnu, cez bytový a odevný textil, až po úžitkovú keramikú, či sklo. Využitie a adekvátne začlenenie týchto produktov do architektonicko-interiérového prostredia je dôležité a prispieva ku komplex-

nému a jednoliatemu vnímaniu autorského i užívateľského zámeru. Ak sa totiž toto hľadisko tvorby podcení, môže sa i kvalitný architektonický zámer potlačiť, či dokonca znehovať. Naopak, ak sa k tomuto problému – výberu úžitkových i výtvarných doplnkov pristúpi s vážnosťou, ktorá mu prináleží, je možné dosiahnuť maxi-málnu symbiózu **priestoru, prvkov a doplnkov interiéru.**

Obe oblasti (dizajn a interiér) tvorivého pôsobenia navzájom výrazne komunikujú, ovplyvňujú sa a dopĺňajú jedna druhú. Sféry pôsobenia každej z nich (a vymedzenie poľa ich pôsobnosti to len potvrdzuje) sa na-vzájom prelínajú a sú jedna od druhej do značnej miery závislé. (Hronský, M.: Dizajn a interiérová tvorba, dizertačná práca, FA STU, Bratislava, 1998)

5. DIZAJN A INTERIÉROVÁ TVORBA

Z uvedeného vyplýva, že **dizajn** by mal **v interiérovej tvorbe** (rovnako ako vo všeobecnosti) spĺňať hlavne dve základné funkcie: bezprostrednú *praktickú* a sprostredkovanú *estetickú*. Zásadne by mal v sebe zahŕňať jednotu dvoch protikladných prístupov k svetu – technického a umeleckého, racionálneho a emotívneho, inak povedané dizajn by mal odzrkadľovať *rozum* i *cit* (sense & sensibility) autora i užívateľa. (Hronský, M.: Dizajn a interiérová tvorba, dizertačná práca, FA STU, Bratislava, 1998).

Toto je však len základné a prvoplánové delenie, ktoré je pre úplné pochopenie, na základe vyššie uvedeného, potrebné doplniť o nasledovné funkcie. Pod praktickou funkciou sa okrem funkčnej účelnosti skrýva i hľadisko *ergonomické, ekologické*, ale napr. aj *ekonomické a sociálne*. Na druhej strane estetická funkcia súvisí tak s kultúrnymi a umeleckými kritériami, ako aj so *semiotikou* - znakovosťou a *humanistickými* vplyvmi. A akoby nad tým všetkým existuje *etika* dizajnéra – jeho zodpovednosť k ostatným dizajnérom, k svojmu potenciálnemu zákazníkovi, ako aj k celej spoločnosti. (Petránsky, Ľ.: Teória a metodológia designu, TU Zvolen, 1994, s.52)

6. DIZAJN PRVKOV INTERIÉRU

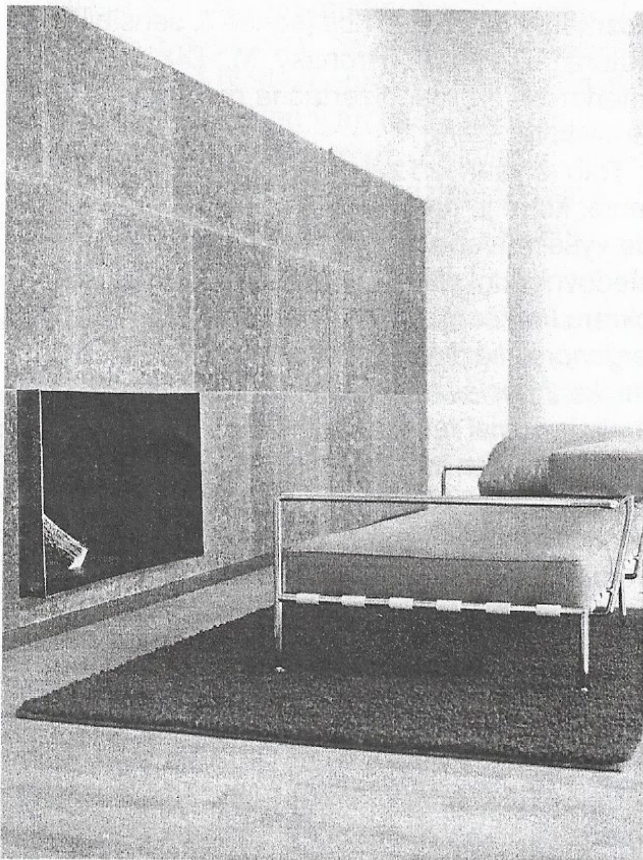
Pod pojem **prvky interiéru** zaraďujeme všetko, čo ho vytvára a zhodnocuje, počnúc stavebnou konštrukciou, vytvárajúcou vnútorný priestor, až po jednotlivé samostatné za-

riadiťovacie prvky a interiérové doplnky. V tomto zmysle môžeme interiér deliť z hľadiska *konštrukčno-prvkového* na nasledovné časti:

A/ stavebný interiér tvoria stavebné prvky alebo konštrukcie nevyhnutne viazané na stavebnú časť objektu - podlahy, konštrukcie a povrchy stropov, vertikálne konštrukcie, otvory a ich výplne – okná, dvere, vertikálne komunikácie – schody, výťahy, celé technické vybavenie budovy, najmä tých častí, ktoré bezprostredne ovplyvňujú vzhľad interiéru, resp. viditeľných častí takéhoto vybavenia (osvetlenie, zdravotníctvo, vykurovacie, vetracie a klimatizačné systémy, zabezpečovacie a ochranné prvky a pod.);

B/ nábytok pevný (vstavané prvky) je charakterizovaný svojou imobilitou – viazanosťou a celkovou nepohyblivosťou. Vo svojej podstate ide o prvky alebo systémy zabudované do vopred (stavebne) vytvorených priestorov, či samostatne umiestnené a fixované na podlahe, stene, či stropu (vstavané skrine, deliace nábytkové steny, kuchynské linky, pracovné, predajné, barové a iné pulty atď.).

V zásade ide o atypické (tzv. „na mieru“) prvky a systémy, bez ďalších úprav ťažko použiteľné v inom priestore, do akého boli

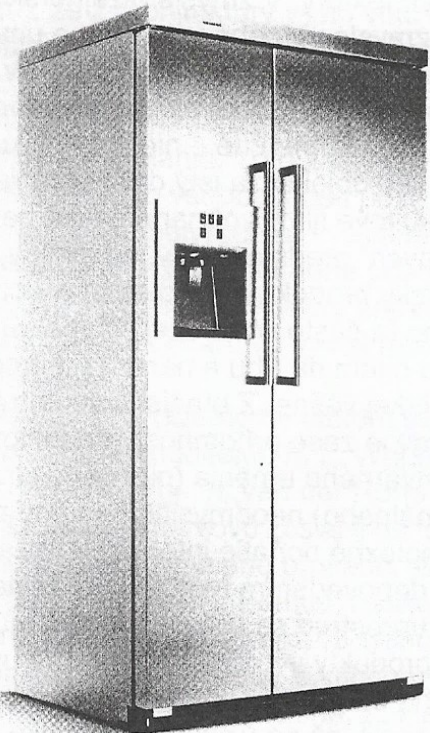
Krb – výrazný kompozičný prvok obytného interiéru

pôvodne určené;

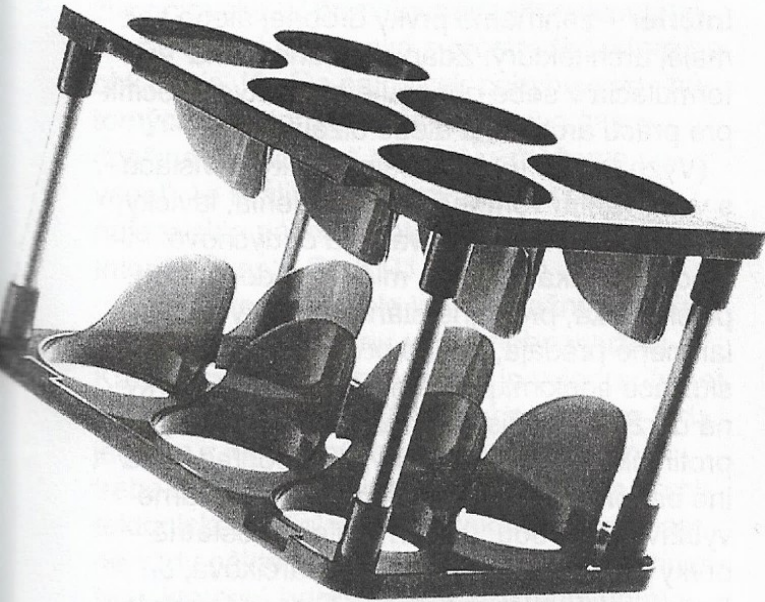
C/ nábytok (pohyblivé prvky) - mobiliár, ktorého typickým znakom je jeho mobilita (hnutelnosť), relatívna nezávislosť na konkrétnom priestore. Sú to jednotlivé kusy nábytku (prípadne skupiny), ktoré je v prípade potreby možné bez väčších problémov premiestniť, či jednoducho vymeniť za iný (skriňový, lôžkový, stolový a sedací nábytok, ale aj napr. samostatné svietidlá, interiérové doplnky, textilie apod.). Sú to produkty, ktoré sú spravidla výsledkom práce nábytkového (produktového) dizajnéra, vyrábané väčšinou bez väzby na konkrétny priestor a ktoré je v zásade možné kúpiť v maloobchodnej sieti predajní;

D/ doplnky interiéru vnútorný priestor funkčne i esteticky dopĺňajú a štruktúrne obohacujú, pričom nemenia jeho základnú dispozičnú a priestorovú koncepciu.

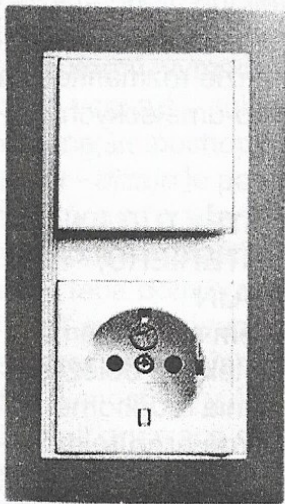
Interiérové doplnky individualizujú interiér a dotvárajú jeho jedinečný charakter. Patria sem textilie všetkých druhov (kusové koberce, záclony, závesy, poťahy), úžitkové i dekoračné predmety (organického i anorganického pôvodu), kvety, rastliny a aranžmány, trojdimenzionálne (plastiky, sochy) a plošné výtvarné

Technické vybavenie interiéru – chladnička - dominantný dizajnerský prvok kuchyne

Úžitkový dizajn v interiéri
– stojan na fľaše, J. Morrison, 1994

Technické vybavenie interiéru – vypínače, zásuvky

umenie (obrazy, grafika, fotografia) a takmer všetky domáce prístroje a spotrebiče (počítačové zostavy, audio-vizuálne prístroje, kuchynské a kúpeľňové spotrebiče, fitness zariadenie) ale aj napr. hudobné nástroje (piano, krídlo...). Vid' tiež skriptá: Kolektív autorov: Interiér, STU Bratislava, 2003.

Rozmiestňovaním mobiliáru a výberom doplnkov sa zaoberá – dekoratér, čo nie je totožné so špecializáciou komplexne chápanej interiérovej tvorby – interiérovej architektúry.

Tak ako si účelný a funkčný interiér vieme len ťažko predstaviť bez predmetov každodennej potreby (stolička, kľučka na dverách, svietidlo, nôž či hodiny), ktoré sú vlastne v zásade

vždy výsledkom práce dizajnéra-profesionála (príp. autorského tímu), podobne aj dizajn presahuje do tvorby interiéru, čo môžeme sledovať na širokej škále jeho uplatnenia.

Interiérová tvorba je komplexný druh architektonickej činnosti, ktorá tvorí jednak priestor (v zásade vnútorný) a tiež jeho jednotlivé interiérové zariadenovacie prvky – viac, či menej viazané na daný priestor. Dizajn sa v interiéri uplatňuje v tvorbe prvkov sta-vebného interiéru a (najmä) v zariadenovacích prvkoch - nábytkový dizajn, dizajn svietidiel a doplnkov, úžitkový dizajn (umenie) – čo môžeme zhrnúť pod označenie **dizajn prvkov interiéru**.

7. DIZAJN PROSTREDIA

(angl. *environmental design*) je pomerne nový termín, ktorý v sebe zahŕňa koncepčné navrhovanie, dotváranie či estetizáciu napr. aj vnútorného prostredia, ktorého sa týka. V určitom zmysle ide tiež o humanizáciu a zdokonaľovanie prostredia, v harmonickej koexistencii so svojim okolím i užívateľmi. Táto sféra dizajnu sa uplatňuje prakticky v celej šírke pôsobenia architektúry – od interiéru až po urbanizmus.

A/ Interiérový design je dnes jedným z najväčších a najvýznamnejších odborov architektonicko-umeleckej činnosti, ktorý dnes už presvedčivo nadobudol svoju autonómiu. Necharakterizuje ho len navrhovanie jednotlivých prvkov interiéru. Je novým konceptom prostredia, ktorý sa odvíja na ceste od návrhu jedného predmetu k špecifickým komplexným riešeniam priestoru, alebo naopak, od celkovej koncepcie priestoru až po predmet a jeho detail. Komplexné riešenie priestoru interiéru sa vyznačuje:

a/ *Novým vedomím kontextu.*

b/ *Výrazovým nasadením farby s využívaním jej hodnotových kvalít.*

c/ *Cieleným používaním svetla.*

d/ *Metaforou.*

e/ *Flexibilným chápaním formy.*

f/ *Interaktívnym vzťahom medzi estetickou predstavou a funkcionálnou danosťou.*

g/ *Využívanie interdisciplinárnych poznatkov.*

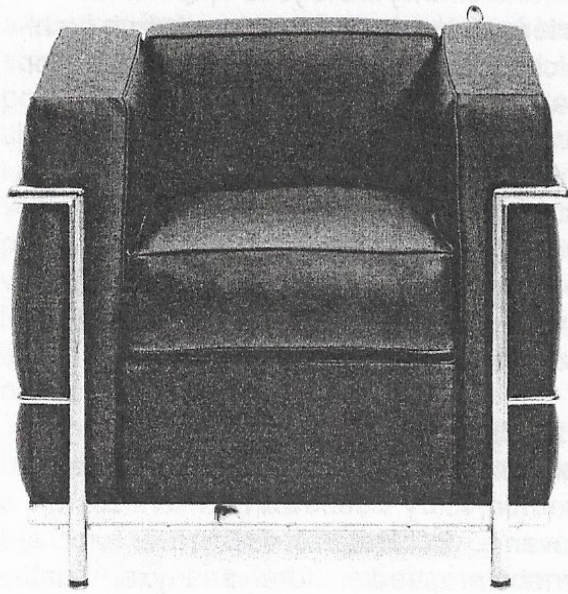
h/ *Syntéza vlastného kultúrneho dedičstva s kultúrou iných krajín.*

ch/ *Emocionálnosťou a expresívnou silou.*

i/ *Syntéza vizuálnych a haptických prvkov (napr. využívanie taktilných materiálov).*

k/ *Spájanie umelecko-remeselnej a priemyselnej výroby.*

Ikony nábytkového dizajnu

Corbusier: kreslo LC 2, 1928

l/ Znakovosťou a symbolickosťou predmetov i celých priestorov.

m/ Kombináciou návrhov unikátnych prvkov a sériovo vyrábaných predmetov.

n/ Priznanie pôvodnosti materiálov v kombinácii s ich kultivovaním.

o/ Citácia archetypov v novom kontexte.

B/ architektonický dizajn /zjednodušene/ rieši nosné konštrukcie, výplňové a pomocné konštrukcie, konštrukčné spoje materiálov i prvkov, ale aj prvkov interiéru – najmä pevných (viď predchádzajúce formulácie);

C/ dizajn pracovného prostredia – v ňom chápeme dizajn celku a tiež prvkov pracovného prostredia – najmä mobilných, dizajn strojov a prístrojov, používaných v pracovnom procese, dizajn pracovných prostriedkov a pomôcok, grafický a informačný systém pracovného prostredia;

D/ urbanistický dizajn chápeme ako súčasť architektonických a iných funkčných objektov, samostatné funkčné objekty charakteru malej architektúry, objekty špeciálnych funkcií v priestore sídla a krajiny, prvky tvoriace osobitú fluidum atmosféry mesta. Niekedy v tomto význame môžeme rozumieť aj mestský interiér, jeho mierka je však predsa len podrobnejšia. Pod pojem – **mestský**

interiér – zahŕňame prvky drobnej alebo tiež malej architektúry. Zdanlivo jednoduchá formulácia v sebe obsahuje množstvo špecifik pre prácu architekta alebo dizajnéra.

(Významovo tu rozumieme prvky súvisiace s využívaním voľného času, sedenia, lavičky, amfiteátre, zhromažďovacie a oddechové plochy, ihriská pre deti, mládež a dospelých, pieskoviská, predajné stánky – prvky ambulatného predaja, pevné prvky dopravy, prvky slúžiace spojom, polícii a požiarnikom, prvky na udržiavanie čistoty, prvky infraštruktúry, protihlukové, oporné steny, protipohľadové a iné bariéry, umelé prvky funkčne a výtvarne využívajúce vodu, výtvarné diela a ostatné prvky drobnej architektúry. -Vinárčiková, J.: Parter polyfunkčného domu, Dizertačná práca, FA STU, Bratislava, 1995).

Dizajn týchto prvkov môže mať charakter individuálnej remeselnej, resp. sériovej výroby, prvky sa môžu realizovať ako priemyselne produkované, prefabrikované alebo atypicky vyrábané produkty. Prvky mestského interiéru dodávajú priestoru dimenzie rozmanitosti a farebnosti architektonicko-umeleckých kompozícií parteru.

8. VNÚTORNÁ ARCHITEKTÚRA alebo ARCHITEKTÚRA INTERIERU, INTERIEROVÝ DIZAJN

Pre náš odborný problém sa pokúsme vysvetliť ďalšie, pre architektúru dôležité pojmy, slovné pomenovania a odborné formulácie ako sú **vnútorná architektúra - architektúra interiéru, interiérový dizajn**.

V celej šírke architektonickej tvorby ide prevažne o umelé hmotné prostredie, i keď nevylučujeme jeho aspekty sociálne, prírodné a iné. Pre človeka a jeho život je rozhodujúce najmä obytné prostredie, ktoré je syntézou umelo vytvoreného prostredia a prírody.

Vytváranie vnútorných priestorov je hlavnou poznávacou charakteristikou architektonickej a tiež interiérovej tvorby. Architektúra vytvára základný priestorový rámec pre interiérovú tvorbu. V interiéri dochádza k detailnému až intímnemu vnímaniu vnútorného priestoru ako celku a jeho jednotlivých súčastí. Hranice medzi architektonickou a interiérovou tvorbou nie je možné presne stanoviť. Oblasti ich pôsobenia sa navzájom prelínajú.

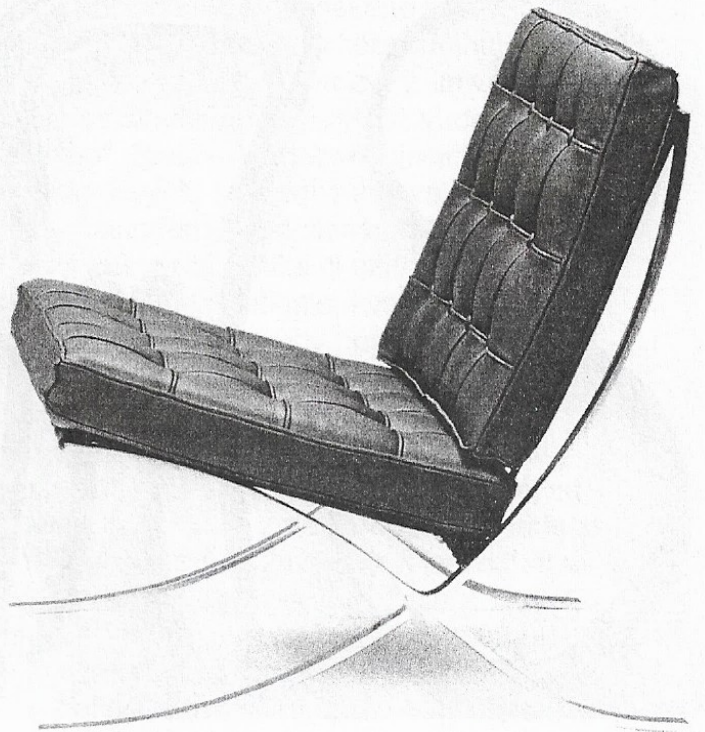
Profesionálna interiérová tvorba zámerne vytvára prostredie bezprostredne určené pre

život človeka. V ňom dochádza k najosobnejšiemu kontaktu človeka s prostredím, ktoré ho obklopuje. Keďže sa človek pohybuje vo vnútorných priestoroch väčšinu svojho času (zvykne sa uvádzať až 80%) - môžeme povedať, že kvalita interiérov priamo podmieňuje kvalitu nášho života. (Kolektív autorov: Interiér, skriptá FA STU, 2003)

Architektonické dielo je v prevažnej väčšine vytvárané pre potrebu vnútorného využitia. Každá priestorová koncepcia je vyjadrením jej vnútorného objemu. Vnútorný priestor je teda jedným z jej hlavných komponentov, ktorý treba zohľadniť pri vytváraní koncepcie architektonického diela. V architektúre išlo a vlastne vždy pôjde predovšetkým o vnútorné priestory, ktoré sú harmonickým pokračovaním a rozvinutím vonkajších priestorov a ktoré určujú samotnú podstatu architektúry. (Jiříčková, E.: E. Jiříčková o sebe a o architektúre, Londýn, 1999). Architektúra je ako veľká dutá plastika, do vnútra ktorej človek môže vstúpiť a pohybovať sa v nej. Každá budova tak vytvára dva priestory - vnútorný, vymedzený architektonickým dielom a vonkajší - urbanistický priestor. Pre komplexnejšie pochopenie vzťahu *architektúra - interiér - dizajn* je potrebné zdôrazniť, že architektúra sa môže formovať aj zvnútra. Architektonický "plášť" určitej konštrukcie a tvaru - teda dom, vzniká preto, aby mohol existovať organizovaný vnútorný priestor, dejisko každodenných životných procesov. Žiadne činnosti sa v ňom však nemôžu odohrávať izolovane od predmetov a preto priestor sám o sebe nestačí. S určitým nasadením možno konštatovať, že byť bez zariadenia je nezmysel a žiť bez vecí a mimo nich jednoducho nie je možné, takisto ako dom, v ktorom nikto nebyva, nie je skutočným domom. (Hronský, M.: Dizajn a interiérová tvorba, dizertačná práca, FA STU, Bratislava, 1998)

A. História vnútornej architektúry (architektúry interiéru) ponúka množstvo príkladov, ktoré majú spoločného menovateľa v kritériách, podmieňujúcich výslednú podobu a kvalitu diela - materiál, detail a nadčasovosť funkčného i tvarového riešenia. Vývoj vnútorného priestoru bol tiež výsledkom technického vývoja. Relatívna nezávislosť nosnej konštrukcie a usporiadanie dispozície patrí k najhlbším zmenám, ktoré do vnútornej architektúry prinieslo 20. storočie. Voľný, funkčne prispôbi-

Ikony nábytkového dizajnu

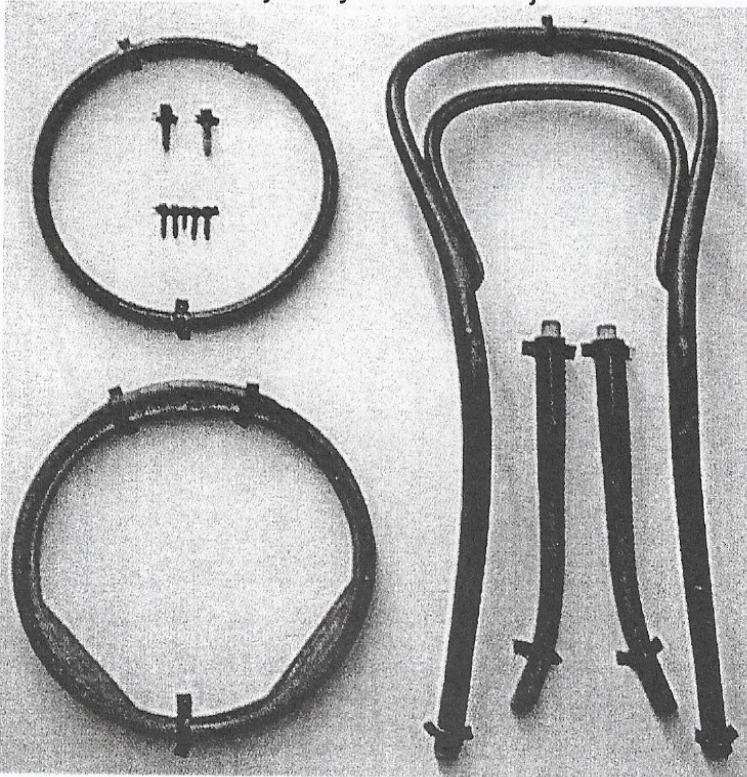

L. Mies van der Rohe: kreslo MR 90 Barcelona, 1929

teľný pôdorys, jeden zo základných znakov funkcionalistickej architektúry, bol pre interiér zrejme najdôležitejší. Typickým pre obdobie 2. polovice 20. storočia sa javí tesná symbióza architektúry a dizajnu, ktorých význam, v súvislosti s tvorbou prostredia, prerástol hranice obyčajného výtvarno-priemyselného návrhu. Mení sa tiež charakter interiéru a jeho zariadenia. Interiérovú tvorbu a nábytkárstvo konca minulého storočia nemožno jednoznačne označiť spoločným jednotiacim slohom, avšak jeho progresívny vývoj najviac ovplyvnila Škandinávia a Taliansko (A. Aalto, V. Panton, A. Jacobsen, J. Colombo, bratia Castiglioni a iní). Konformizmus bol vystriedaný individualizmom a výsledkom je veľká štylistická rozmanitosť. K súdobým formám ešte výraznejšie prispieva požiadavka mobility, viacúčelovosti, systémovej kombinácie a nové technológie s prechodom na nové materiály.

Pojem **vnútorná architektúra** (alebo architektúra interiéru) bol na Slovensku používaný už v r. 1965. (Termín používajú E. Toran v Katalógu 5. celoslovenskej výstavy úžitkového umenia a priemyselného výtvarníctva, tiež P. Michalides a Ľ. Petránky v ďalších ročníkoch). Jeho používanie má oporu v tom, že priestorovú koncepciu chápeme ako interakciu

Ikony nábytkového dizajnu

Thonet: stolička No. 14

vnútorného a vonkajšieho priestoru, ako ideál plynúceho priestoru s prelínaním exteriéru a interiéru. Môžeme tak konštatovať, že interiérová tvorba je architektonická tvorba.

O architektúre interiéru hovoríme aj pre jednoznačnejšie vyjadrenie problematiky tvorby vnútorného priestoru. Tvorba interiéru v našich podmienkach, na rozdiel od frankofónnej oblasti (decorateur), nie je chápaná len ako dekorovanie či zariaďovanie nevyhnutným nábytkom. Považujeme ju za plnohodnotnú koncepčnú architektonicko-výtvarnú činnosť s vlastnými výrazovými prostriedkami a metódami. V najpozoruhodnejších architektonických dielach býva koncepcia diela natoľko obsiahnutá priestorovo i materiálno už v stavebnej časti, že samotný interiér je len organickým završením tvorby prostredia celého architektonického diela. Pri takýchto komplexných dielach môžeme zároveň hovoriť aj o **architektúre interiéru** (Petelen, I.: Interiérový dizajn, In: Zborník medzinárodného sympózia – Nábytok 2002, DF TU Zvolen). Prístup ku koncipovaniu interiéru charakterizuje širšie a komplexnejšie chápanie viacerých súvislostí. Predovšetkým ide o nové chápanie kontextu, do ktorého sú určité prvky interiéru určené. To umožňuje potom flexibilnejšie chápanie formy, použitie metafor, dramatické a cielené nasa-

denie svetla a farby. Výtvarnosť prostredia sa takto nedosahuje dodatočným inštalovaním malieb, sôch či grafík, ale vlastnými špecifickými architektonickými výrazovými prostriedkami (viď časť dizajn prostredia).

B. Interiérový dizajn nevytvára len materiálnu realitu, ale spája i komunikatívne a mnohé ďalšie funkcie. Pozorovanie architektonického diela z jeho vnútra nám prináša množstvo nových posolstiev, vyplývajúcich zo systému použitých znakov, ktoré prispievajú k semiotizácii nášho životného prostredia. Životným prostredím je tá časť sveta s ktorou je človek v interakcii, ktorú využíva, mení, ktorej sa sám prispôsobuje a tou je najmä interiér, v ktorom prežíva až 3/4 svojho života. Interiérový dizajn už svojím názvom napovedá, že prostredníctvom interiéru spája architektúru a dizajn. Interiér sa v istom zmysle nachádza niekde uprostred - medzi architektúrou a dizajnom. Samozrejme ho nemožno od architektúry oddeľovať, zároveň však platí, že by dobre a plnohodnotne nefungoval bez nadväznosti na dizajn – najmä nábytkový dizajn, či dizajn prvkov a systémov vnútorného zariadenia.

Z uvedeného vyplýva, že interiér v sebe spája architektúru s dizajnom. Interiérový dizajn je **architektonicko-dizajnerska** disciplína, zásadne realizovaná v hmotnom a konkrétnom stavebnom prostredí, čo dokazuje, že „interiérová tvorba je už svojou podstatou spájajúcim článkom medzi „malým“ dizajnom a „veľkou“ architektúrou“. (Hronský, M.: Dizajn a interiérová tvorba, dizertačná práca, FA STU, Bratislava, 1998)

Interiérový tvorca je vo svojej ideovej i tvorivej platforme často architekt a dizajnér súčasne. Možno usudzovať, a praktický život nám to potvrdzuje, že k tvorbe interiéru možno pristupovať z rôznych pozícií, od produktového dizajnéra až po východiskovú profesiovú pozíciu architekta. Je samozrejmé, že dizajnér pristúpi k nastolenému tvorivému problému inak ako architekt. Vyplýva to z podstaty ich profesiového zamerania - kým dizajnér rieši interiér skôr predmetovo-prvkovo, architekt zas priestorovo-koncepčne. Ak má autor interiérového projektu ambície vytvoriť kvalitný výsledný návrh, musí v sebe zákonite citlivo a fundovane skĺbiť oba spomínané prístupy – **priestorovo-koncepčný i prvkovo-dizajnerský**. Povedané inak, každý dobrý interiérový architekt je rovnakou mierou architektom,

chápaním priestoru a jeho zákonitosti v širších súvislostiach, ale zároveň (v nemalej miere) i dizajnérom so zmyslom pre formu, materiál, či detail. (Hronský, M.: Dizajn a interiérová tvorba, dizertačná práca, FA STU, Bratislava, 1998)

V interiérovom dizajne ide o nové chápanie a interpretáciu architektúry, dizajnu, interiérovej tvorby a ich vzájomných vzťahov. O ich prelínanie a vytváranie nového architektonicko-dizajnérsko-umeleckého prejavu.

Rôznorodé prúdy a tendencie dizajnu a architektúry prinášajú v posledných desaťročiach i množstvo diferencovaných interpretácií, ktoré sa vzdialili tradičnému chápaniu týchto disciplín. Práve tu má svoje syntetizujúce miesto komplexná **interiérová architektúra**, ktorej súčasťou je aj interiérový dizajn. Súvisí predovšetkým s prirodzeným úsilím predstaviteľov architektúry, dizajnu i moderného umenia prekračovať jeho zaužívané formy ako prepojiť súvislosti medzi výrazovými prostriedkami a umeleckými druhmi či ich modifikáciami. Princíp syntézy tak potvrdzuje svoj význam a poskytuje svoje nevyčerpatelné zázemie novým iniciatívam a novým pohľadom (Petránsky, Ľ. ml.: Arch. E. Jiříčná ver nesplnenm ideálom, In.: SME .232, roč.8, 9.10.2000).

V tomto procese vzniká i **kultúra prostredia**. V širšom zmysle kultúrne pozadie civilizácie, zachyten v interiéri, je pre nás predmetom analýzy, hadanm východísk.

Zvyšovanie úrovn kultúry prostredia je jedným z cieľov suasnch tvorivých (i pedagogických) snažení. Suasn deficitn stav poznatkov v tejto oblasti je vhodnou motivačnou zkladnou. Zodpovedn za formulovanie pojmu - kultúra prostredia - v materiálnej polohe spočíva z veľkej časti na tvorivých rozhodnutiach architektov, v celej širokej škále ich činností - a najm práve na interiérovom dizajne.

Uvdzan komponenty určujú modern interiérov dizajn, ktor je dnes v literatúre chpan ako jedno z najvýznamnejších a najrozšírenejších "mdi".

Pojmy ako estetika a funkcia našli v novom interiérovom dizajne syntézu a komplexn reč, v popredí ktorej stojí expresívna sila a emócia. Tradin a väčšinou vecným obsahom naplnen pojem funkcie sa tým modifikuje a prehodnocuje (Petránsky, Ľ. ml.: Arch. E. Jiříčná ver nesplnenm ideálom, In.: SME .232, roč.8, 9.10.2000).

9. ZÁVER

Všeoecn trend k individualizácii v mnohých oblastiach spoločenského života nie je len sprievodným znakom konca minulého storočia, ale i prejavom únavy z univerzálnych interiérových riešen, systémov vhodných "pre každého". Riešen nerešpektujcich individualitu jednotlivých, kvalitatívne i svojou hierarchiou, často funkčne odlišných priestorov. Nvštevnik, odborníka či užívateľa priestoru zaujme vsledne riešenie, kvalitatívne in produkt, interiér, ktor by popri funkčnosti a prtalivom "vonkajšku" mal aj in rozmer, myšlienku, auru či schopnst "zmyslovej stimulácie". Ústup od chladnej funkčnosti, použitia ktorejkoľvek typovej, opakujúcej sa schémy, potvrdzuje zmenu v postoji k estetickým kritériám a vrazn trend k individulnemu výrazu - ústretovosť voči duchovnm potrebám pozorovateľa, nvštevnik, budúceho užívateľa - on zmyslov stimuláciu, senzitivnst, atmosféru, zážitok. (Petelen, I.: Interiérov dizajn, In: Zborník medzinárodného sympózia – Nábytok 2002, DF TU Zvolen)

Interiérov architektúra je dnes samostatn umelecko-technick disciplína s vlastnými výrazovými prostriedkami a metódami, ktor dnes syntetizuje podnety iných umeleckých, vedných a technických prejavov. Má svoju metodiku i zákonitosti. Jej širok možnosti psychologického "ovplyvňovania" ľudí sú nepopierateľn. Je to zvzn ale aj zaväzujúce konštatovanie pre túto oblasť umeleckej aktivity. V každom prípade je to konštatovanie, ktor poukazuje na význam, ktor sa dnes vo svete prisudzuje aj tvorbe vnútorného prostredia. Pre pochopenie šírky a rozsahu pojmu - dizajn v architektúre – bez ambícií neúmerne rozšrovať vznamov vzťahy v architektúre, mali by sme ešte aspoň vymenovať aj dalšie sféry dizajnu v architektúre, ako sú mikro-architektúra, stolov dizajn, dizajn nábytku, dizajn svietidiel, dizajn užitkovch predmetov, dizajn výstav, stage design - scenografia a pod.

Z uvedeného akoby jednoznačne vyplývalo, že hovoríme len podrobnejšie o dvoch odbooch. O problematike dizajnu a problematike architektúry. Je riešenie vnútorného priestoru architektonick alebo dizajnérsky prblm? V klasifikácii študijných odborov E a zatriedenm tvorby interiéru do odboru DIZAJN všk

vzniká rozpor medzi našou formuláciou a európskymi normami. Je to naozaj potrebné (alebo možné) chápať ako rozpor?

Na FA STU v Bratislave už trinásť rok existuje špecializované štúdium v oblasti interiérovej architektúry (alebo interiérového dizajnu?), ktoré učí študentov pristupovať k architektúre zvnútra – teda z interiéru. Zároveň už tretí rok Katedra interiéru, výstavníctva a scénografie spolu s Katedrou dizajnu garantujú zameranie DIZAJN V ARCHITEKTÚRE ako medziodborové štúdium architektúry a dizajnu. Hlavnou náplňou tohoto zamerania je už vyššie spomenutá – tvorba prvkov prostredia, pevných prvkov architektúry a funkčných objektov „malej“ architektúry. Táto špecializácia obsahuje širokú škálu tvorivej činnosti, od samotnej architektúry a jej detailov, ktorá vytvára aj vnútorný priestor, dizajn jeho zabudovaných – pevných prvkov.

Napriek nejasnostiam v zatriedovaní aj INTERIÉROVÝ DIZAJN na FA STU v Bratislave má ambície obsiahnuť celkovú problematiku tvorby interiéru a z nej vyplývajúce všetky koncepčné vzťahy objektu a jeho vnútorného využitia. Prostredníctvom medziodborového štúdia v spolupráci s Drevárskou fakultou na Technickej univerzite vo Zvolene (Katedra dizajnu nábytku a drevárskych výrobkov) ponúka aj nábytkový dizajn alebo dizajn prvkov mobiliáru, ktoré vnútornú architektúru spoluvytvárajú a tiež ju spoločne ovplyvňujú. Ako ho budeme nazývať?

Literatúra:

- /1/ Petránsky, Ľ.: Nepublikovaná štúdia - Architektonický dizajn, 2003
- /2/ Bořutová-Debnárová, D.: D. S. Jurkovič, Pallas, Bratislava, 1993
- /3/ Hronský, M.: Dizajn a interiérová tvorba, dizertačná práca, FA STU v Bratislave, 1998
- /4/ Šalingová, M. – Maníková, Z.: Slovník cudzích slov, SPN 1979, Bratislava
- /5/ Kolektív autorov: Interiér, skriptum FA STU, 2003
- /6/ Študijné odbory - materiál MŠ SR, 2/2003
- /7/ Vinárčiková, J.: Parter polyfunkčného domu, Dizertačná práca, FA STU v Bratislave, 1995
- /8/ Citované podľa: Kultermann, U.: Architektúra 20. storočia. In: Pijoan, J.: Dejiny umenia/10, Tatran, Bratislava 1986, s. 198
- /9/ Finka, M.: Z doteraz nepublikovanej práce z teórie architektúry
- /10/ Petránsky, Ľ.: Teória a metodológia designu, TU Zvolen, 1994, s.52
- /11/ Kolektív autorov: Interiér, STU Bratislava, 2003, skriptá
- /12/ Jiříčná, E.: E. Jiříčná o sebe a o architektúre, Londýn, 1999
- /13/ Petránsky, Ľ. ml.: Arch. E. Jiříčná verí nesplneným ideálom, In.: SME č.232, roč.8, 9. 10. 2000
- /14/ Capezzuto, R.: Crematorium at Berlin - Treptov, In.: DOMUS 817, 7-8/1999
- /15/ Petelen, I.: Interiérový dizajn, In: Zborník medzinárodného sympózia – Nábytok 2002, DF TU Zvolen
- /16/ Honzík, K.: Tvorba životního slohu
- /18/ Havaš, P. a kol.: Architektonizácia, estetizácia a humanizácia uličného interiéru CMZ, VÚ 06/1991 – I.G/A
- /19/ Koula, J. E.: Abecední průvodce po bytě aneb bytový slovník, Praha 1947

Ivan Petelen, Michal C. Hronský, Ľudovít Petránky

DESIGN IN ARCHITECTURE/ OR ARCHITECTURAL DESIGN

Summary

Relation of **architecture to design** is undergoing new qualitative changes in the last period. Variety of application of design in architecture has been reflected in various ways of using this term as well as in its various meanings. The changes concern not only the content, amount and character of its application but also the viewpoints to formulate characteristic essence of architectural design or application of design in architecture. The situation is complex due to utilisation of this term in various spheres of human activities and moreover complicated by translating these activities in the native language of the term design, which is English.

What is it actually **architectural design/ or design** in architecture? Is it architecture, architectural creation, is it design? Very often the term architectural design is understood as a plan or technical drawing of architecture. In reality it is much more, it is using the designing ways and methods in organic symbiosis with architecture. The designer is using the unique or set designed components or he/she designs them or combines both ways. It relates to the exterior of architecture as well as to its interior.

Design in architecture has several qualitatively different levels. The term expresses a new quality of the term design connected to the opportunities given by architectural creation. By changing the word order in formulating the problem several more detailed meanings can be given for complex process of architectural creation.

Architecture is related to all other components of the environment and the design is very close to architecture. Design can be understood as the system of non-verbal communication that is taking part in semiotic features of the environment as well as in the higher quality for human life in a dialogue. The designer, architect puts various functions in the product as well

as the system of signs with the aim to affect the user. The things we are using also talk about the cultural context of its origin and genius loci – culture of environment.

Architecture, interior creation and design take part in designing the environment.

Interior design is a new concept of the environment, which is derived from the conception of space up to the objects and details. Interior design links architecture and design. Architectural workpiece is being created for the need of inner use and inner space is one of the most important components to be considered in concept formation of architectural structure. In architecture the inner space is harmonious continuation of external space that determine the basis of architecture. The designer composes interior based on objects and components and the architect relates more to space and concept. A fine ultimate design must join both procedures: **spatial-conceptual and component designing.**

There are several other meanings of the term – design in architecture – related to the spheres of micro-architecture, table design, furniture design, design of the lights, applied objects design, exhibition design, stage design and others. It concerns actually two branches: design and architecture. Is composing of inner space an architectural or a designing problem? In EU classification of the study branches and including the interior creation in the branch of DESIGN there is discrepancy between our formulation and European standards. Is it really possible to understand it as discrepancy?

/ip/